

ВНЕСОК ВАСИЛЯ ГЛАДЕЦЬКОГО У ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ: ДУХОВНА І МИСТЕЦЬКА СПАДЩИНА

Дмитрій НІКОЛАЙЧУК

студент Інституту історичної освіти

Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова

Анотація. Розглядається життєвий і творчий шлях народного художника-іконописця Волині, уродженця і мешканця м. Корця, Василя Семеновича Гладецького. В. Гладецький – один із представників волинської школи іконопису початку ХХ ст., який проніс свій талант через бурхливі роки Великої Вітчизняної війни. У другій половині ХХ ст. художнє мистецтво починає набирати нових рис, не притаманних жодним напрямкам і жанрам. Розкривається внесок іконописця у живописну спадщину України, особливо у сакральне мистецтво. Підкреслюється думка, що творчість митця є яскравим прикладом збереження традицій народного мистецтва та духовних скарбів рідного краю.

Ключові слова: національна культура, Василь Семенович Гладецький, картина, іконопис, художник.

Історія життя та діяльності художника, театрала, багатогранної особистості Василя Семеновича Гладецького, незважаючи на локальність, є надзвичайно важливою у вивченні проблеми формування національної культури.

Актуальність дослідження полягає у з'ясуванні значущості досягнень художньої культури Волині, зокрема її яскравого представника – В.Гладецького, за останнє століття, впливу художника на розвиток культури регіону і внеску у створення національного мистецького доробку.

Важливими у контексті вивчення даної теми є науково-публіцистичні та періодичні видання. Так, у газетних статтях А. Павловського йдеться про тяжкий період життєвого шляху В. Гладецького в роки Другої світової війни, а також про роль майстра у відродженні духовності та релігії, відбудові храмів Волині [1, 2]. Ще одним виданням, на сторінках

якого розглядається творчість художника, є книга Нелі Кіселик «Поети пензля Кореччини» [2].

У працях земляків митця, зокрема у книзі Лідії Серетко «Народні умільці Кореччини», зроблено спробу показати творчий почерк і внутрішній світ живописця на тлі інших майстрів Кореччини [3]. І. Пашук у ювілейному виданні «Корцю 850» розкриває громадську діяльність В.Гладецького, насамперед його роль в історії Корця часів Великої Вітчизняної війни [4, 23].

Стрімкий розвиток культури Волині припадає на ХХ століття. Саме в цей період, у 1914 р., у місті Корець Волинської губернії Російської імперії у сім'ї місцевого кушніра Семена Івановича та кухарки у палаці родини Чарторийських (нині – приміщення Корецького НВК «Школа-ліцей») Михайлини Федорівни народився син. Кушнірство родині Гладецьких стабільно приносило добрий прибуток,

що дало змогу вивчитися всім її синам. У 1924 р. Василь вступає у місцеву повітову школу у м. Корці, де навчається протягом семи років. Далі майбутній іконописець продовжує освіту у Дубенській гімназії, де навчається чотири роки і здобуває середню освіту. Саме у період навчання у м. Дубно у нього прокинувся хист до живопису та малювання. Згодом навчався в Академії іконопису у Почаєві, а за своє навчання платив тим, що виконував різноманітні роботи при монастирі.

По закінченні строкової служби у війську В. Гладецький влаштовується різноробочим на Корецький цукровий завод. На заводі він очолює художню самодіяльність робітників, а також як актор і режисер-постановник бере участь у театральному гуртку, виконує роль агітатора на виробництві, малюючи афіші і плакати різної тематики.

8 липня 1941 р. Корець захопили німецькі військові частини. Велика Вітчизняна війна застала художника у Корці. Він не хотів і не збирався нікуди йти з містечка, адже на той час був надто зайнятий роботою у Свято-Троїцькому жіночому монастирі. Ніби відчував, що знадобиться допомога землякам [5, 22].

У щоденнику іконописця, який він веде із самого початку мистецької діяльності, знаходимо дані про виконану роботу на стінах дзвіниці монастиря – постаті св. Кирила та Методія, які на даний час замальовані. Саме тоді і звернули увагу представники німецької влади на талановитого молодого чоловіка. У списках робітників різних установ за 1941 р. є дані, що бургомістром призначено Дмитра Ярошинського, а його секретарем – художника Гладецького. Але Д. Ярошинський був відкликаний з посади і переведений в інший регіон [6, 1–4].

Голова управи не міг відновити роботу адміністрації міста. Тому тимчасово функції бургомистра виконує секретар – В. Гладецький. У цей час він здобув повагу і авторитет серед населення міста передусім тим, що як міг убезпечував молодь від примусових робіт у Німеччині. Зокрема, після реєстрації усіх вісімнадцятирічних корчан, що підлягали обов'язку праці, до списків «забули» внести 148 осіб (із них жінок – 93, чоловіків – 55) [7, 5]. У результаті до Німеччини на примусові роботи з міста було вивезено тільки 500 юнаків і дівчат [8, 154]. Крім того, у підвалі будинку В. Гладецького знаходився склад картин і мистецьких полотен, які були передані в 2000 р. у фонди місцевого музею [9].

1 червня 1943 р. вийшов наказ зняти дзвони з церков і в найкоротший термін доправити їх на площу. Невиконання цього розпорядження загрожувало керівникам місцевих управ кримінальною відповідальністю. 16 червня 1943 р. відповідно до парафій було встановлено кількість дзвонів на кінець літа: Свято-Троїцький монастир – два дзвони по 25 і 33,5 кг, церква у с. Жадківка – дзвін 25 кг, с. Зарів'я – дзвін 32 кг. Дослідивши архітектурні споруди церков зазначених парафій, приходимо до висновку, що дзвони, які використовуються і зараз у богослужінні, були замінені під час здачі їх окупаційним властям.

Не останню роль у цьому зіграв секретар, а згодом старшина [10, 21–26].

У період окупації художник створив такі полотна: «Вигляд Корця» (1941), «Пейзаж замку Корецьких» (1942), «Корчик літом» (1942). Нерідко до художника-секретаря зверталися із замовленнями написати портрети й німецькі офіцери [11].

Після відступу німецьких військ на захід В. Гладецький переховується у стінах монастиря. В січні 1944 р. радянська влада заарештовує колишнього голову міської управи і засуджує його до розстрілу. Під час виконання наказу за нього заступається місцеве населення. Тоді офіцер Червоної Армії від імені радянської влади вибачає В. Гладецького [12, 2].

З поверненням радянської влади в художника з'явилось багато роботи. Довелося малювати гасла і плакати, а також портрети вождів: Й. Сталіна, Л. Берії, В. Молотова, Г. Жукова. «Над дорогами ставити портрети вождів на весь зріст», – згадує митець. Влітку 1944 р. художник отримує від райкому партії наказ відреставрувати чотири бюсти: Й. Сталіна, С. Кірова, В. Молотова і М. Хрущова. Німці під час відступу побили їх. Згідно з наказом вимагалось виконати роботи до річниці Жовтневої революції, а вже 8 листопада його забрали на фронт [13].

Повернувшись з війни, В. Гладецький йде працювати на Корецький цукровий завод. З послабленням тиску і уваги до релігійного життя на території західноукраїнських земель починають активно відновлювати свою роботу церкви. Важливим джерелом натхнення для митця стає іконописання.

Здобуття Україною незалежності В. Гладецький відзначив рядом картин, які нині представлені у місцевому краєзнавчому музеї. Яскравими та сюжетними є образи міфічних богів, легендарних героїв, дітей художника, вдатних літературних діячів. Та найбільш вдалим є його пейзажі, які вражають достовірністю і пишністю місцевих краєвидів, великою красою світобачення [2, 62].

На творчій стежині В. Гладецького була Рівненська спілка художників, заснована В. Колосовим. Саме у спілкуванні з художниками, роботі на семінарах, конференціях він схиляється до тематики спілки і починає творити свої живописні картини. Їхні теми пов'язані з історичними подіями та сучасністю. В українському малярстві на зламі ХІХ–ХХ ст. виникає ще один художній напрям – національний. Український стиль у живописі сформувався під впливом національно-культурних традицій, народної творчості, зразків декоративно-прикладного мистецтва, традицій класичного мистецтва, зокрема реалістичного напрямку [15, 115].

Історична картина стає оригінальним художнім явищем українського образотворчого мистецтва. Напрямок представлений різними жанрами (портрет, історичні сюжети, батальні сцени, пейзаж). Все це волинські художники і намагаються наслідувати. В кожного художника жанр набував своєрідного характеру, спираючись на багатющі традиції народного мистецтва та духовні скарби свого

краю. Часто історична тематика концентрувалася навколо козаччини, ролі народу в історії і на шляху до незалежності.

Таких рис набуває картина В. Гладецького «Богдан Хмельницький під Корцем» (нині знаходиться у приватній колекції). Живописець ставив перед собою мету пробудити історичну пам'ять, національну свідомість, утвердити думку про цінність та значимість героїчної історії. На картині Б. Хмельницький показує булавою на Польщу. Сюжет розкривається у зображенні замку міста Корець. Б. Хмельницький не штурмує його, а вступає у бій біля стін із поляками, таким чином демонструючи, що він прийшов визволити українське населення, а не грабувати.

У спадщині митця чільне місце належить іконопису як особливому виду живопису, в якому В. Гладецький втілював душу українського народу, глибину сприйняття християнської віри, силу і мудрість традицій. Характерною рисою його ікон була наївна щирість і безпосередність у змалюванні образу. Він зумів передати у тому чи іншому сюжеті найбільш суттєве і типове без зайвих подробиць. Хатні ікони не мали великих розмірів. Зображення святих переважно доколінне або погрудне. Більшого формату були ікони на полотні, на яких малював декілька персонажів у ряд по горизонталі. Він мав дар специфічно відчувати колористику і вміння скупими виражальними засобами наповнити свої твори глибиною почуттів і мажорним ладом.

У дослідженні народного іконопису ХХ ст. важко виділити один стиль іконописання. Завдання ускладнюється тим, що народний іконопис передає все потрібне людині, а не особливості епохи, яку вона представляє. Тому у В. Гладецького кожна ікона наділена своїми рисами.

У зразках ікон митця використані такі головні надбання ренесансної ікони: ясність кольорів, осяжність постатей, відчуття простору, декоративність. Майстер схиляється до більшої реалістичності зображення у ликах людей, краєвидів, архітектури. Нові художні пошуки знайшли відображення у колориті творів: око радіє насиченим червоному, зеленому та золотому тонам, виразності надають контрасти, але ікона, на відміну від ренесансної, вже розрахована на довге медитативне споглядання.

Збереглися традиційні пози «непорушного стояння» святих, але самі постаті набули легкості й піднесеності. Ренесансна ікона втрачає колишній монументалізм, однак набуває чудової ритміки форм та ліній. Колишня асиметрична рівновага тепер змінюється на симетричну побудову зображення, на пропорції, злагодженість частини й цілого. Кольори вже не такі насичені, а наче світлішають, менше брунатного, коричневого й темно-вохристого, більше яскравих, прозорих і ясних тонів.

В іконах В.Гладецького можна побачити, як бароко переходить до цілковитої тілесної присутності святого в земному просторі, на тлі природи та архітектури. За каноном зображення ликів святих не мають бути наділені

земною, тілесною красою та привабливістю, натомість в іконах майстра відчувається замилювання красою дітей та людей, які прийшли послухати Ісуса (ікона «Ісус з дітьми»). Автор зображує своїх персонажів в одязі, притаманному слов'янському люду (це і хустина, і сорочка), на відміну від класичних ікон, де вимагалось писати згідно з їхнім територіальним походженням. Типаж постатей слов'янізується, це найбільш помітно в обличчях жінок та дітей.

У мистецькому доробку волинського іконописця є досить багато станкових ікон та монументальних розписів, але зі щоденника митця нам відомо тільки про три іконостаси: два з них – у Маневицькому районі Волинської області, а третій – на його рідній Кореччині, в селі Користь. В.Гладецький використовує триархусну схему іконостасу, який зображує драму людського спасіння та представляє містичне з'єднання неба і землі і є центральним об'єктом наших храмів та джерелом духовного піднесення для вірних.

Ікона В.Гладецького – складне художнє явище, становлення якого зумовили різні аспекти, що стає тенденцією в ХХ ст. Насамперед це поєднання середньовічної канонічної іконографії з традиціями народної культури, впливи західноєвропейського живопису, зокрема епохи Ренесансу та більшою мірою бароко. Площинність, певний аскетизм, лаконічність – риси, притаманні церковним іконографічним канонам, натомість декоративність, яскравість колірних поєднань, світлотінь – ознака своєрідного поєднання народних традицій зі стилістикою бароко.

Еволюція творчості В.Гладецького синхронізувалася із шляхом українського мистецтва від Ренесансу до раннього модерну в збагаченні його тематичного діапазону і художньо-образної системи у поєднанні з канонічністю іконописного мистецтва.

Художник дарує українському мистецтву іконостас, що дає можливість у сучасних малих церковних спорудах як храмового, так і будинкового типу використовувати просторово-площинні параметри для передавання змісту і духу Святого Письма. В. Гладецький – один із небагатьох, хто своїм талантом іконопису збагатив скарбницю нашої національної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Павловський А. Вони святкуватимуть Пасху в оновленому храмі // Вісті Кореччини. – 2011. – № 20. – С. 2.
2. Кіселик Н. Б. Поети пензля Кореччини. – Рівне: ЗАТ «Рівненська друкарня», 2004. – 96 с.
3. Середко Л. Народні умільці Кореччини. – Рівне: ЗАТ «Рівненська друкарня», 1995. – 116 с.
4. Пашук І. Корцю 850 років. – Рівне: ЗАТ «Рівненська друкарня», 2000. – С. 23.
5. Державний архів Рівненської області (далі – ДАРО). – Ф.48. – Оп.1. – Спр.48. – Арк.22.
6. ДАРО. – Ф.48. – Оп.1. – Спр.47. – Арк.1-4.
7. ДАРО. – Ф.48. – Оп.1. – Спр.49. – Арк.5.
8. ДАРО. – Ф.534. – Оп.1. – Спр.3. – Арк.154.
9. Фонд Корецького районного історичного музею.
10. ДАРО. – Ф.48. – Оп.1. – Спр.18. – Арк. 21-26.
11. Домашній архів сім'ї Гладецьких.

12. Садко В., Павловський А. Бургомістр Корця і досі має ікони // Вісті Кореччини. – 2003. – №12.

13. Щоденник Василя Семеновича Гладецького.

14. Александрович В. Икона Богородиці початку

XVI століття у церкві Різдва Богородиці в Камені-Каширському // Волинська ікона: дослідження та реставрація / Наук. зб.: Матеріали XI Міжнар. наук. конф., м. Луцьк, 3–4 лист. 2004 р. – Луцьк, 2004. – Вип. 11. – С. 61–68.

Дмитрий Николаичук
Вклад Василия Гладецкого в формирование национальной культуры: духовное и художественное наследие

Аннотация. Рассматривается жизненный и творческий путь народного художника-иконописца Волыни, уроженца и жителя г. Корца, Василия Семеновича Гладецкого. В. Гладецкий – один из представителей волынской школы иконописи начала XX в., который пронес свой талант через бурные годы Великой Отечественной войны. Во второй половине XX в. художественное искусство начинает приобретать новые черты, не свойственные никаким другим направлениям и жанрам. Раскрывается вклад иконописца в живописное наследие Украины, особенно в сакральное искусство. Подчеркивается мысль, что творчество художника является ярким примером сохранения традиций народного искусства и духовных сокровищ родного края.

Ключевые слова: национальная культура, Василий Семенович Гладецкий, картина, иконопись, художник.

Dmytriy Nikolaichuk
Vasyl Hladetskyi's Contribution to Formation of National Culture: Spiritual and Artistic Heritage

Annotation. The article is devoted to life and creative career of Volynian folk icon painter Vasyl Semenovych Hladetskyi, a native and resident of Korets town. He was one of the representatives of Volynian school of icon-painting in the early 20th century and kept his talent through turbulent years of the Great Patriotic War. In the past half of the 20th century art of painting obtained new features extrinsic to any trends and genres. Contribution of icon painter to Ukrainian painting heritage, particularly to sacred art is examined. Contribution of icon painter to Ukrainian painting heritage, particularly to sacred art is examined. Author emphasized that creative work of the painter served as example of keeping traditions of folk art and spiritual treasures of native land.

Key words: national culture, Vasyl Semenovych Hladetskyi, picture, icon-painting, painter.